

ACHTTIENDE EEUWSE ZIJMERKEN MET INITIALEN.

Door Don Duco.

Het is nog niet zo lang geleden dat we de pijpen met een merk op de zijkant van de ketel uitsluitend aan Goudse pijpmakers toeschreven. Wat wisten we enige jaren geleden van pijpmakers uit andere steden? Dat er in Gorinchem, Schoonhoven en Utrecht en mogelijk in talloze kleinere plaatsen in West-Nederland pijpen gemaakt zijn, is reeds lang bekend, maar over de produkten zijn pas recentelijk artikelen verschenen. De initialen die bij het merk geplaatst zijn, vormen steeds de belangrijkste aanduiding voor het toeschrijven van een produkt aan een bepaalde maker.

In de navolgende lijst heb ik de mij bekende zijmerken met initialen, meest van niet-Goudse origine, ondergebracht. Waar bekend is de maker erbij geplaatst.

De merken dateren meest uit de tweede helft van de achttiende eeuw, een aantal zijn van vroeger of later datum. Het exact dateren van dit zogenaamde zijmerktype is voorlopig nog een omstrede zaak. Het zijmerk-model is lange tijd populair geweest. De ketelvorm is wel aan verandering onderhevig, maar de modieuze veranderingen die in Gouda plaats vinden, zullen vaak pas jaren later in andere steden zijn ingevoerd. Daarbij komt dat de pijpen met een reliefmerk op de zijkant van de kop tot het minste soort pijpen behoren. Bij dit mindere soort nam men het niet zo nauw met de mode!

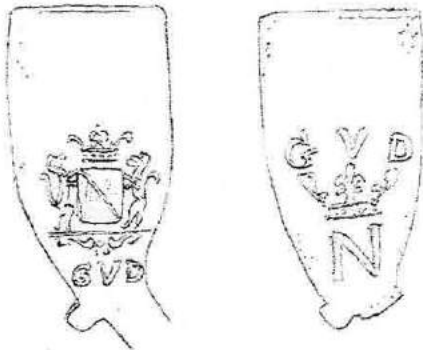
De lijst kan gezien worden als een voorlopige inventarisatie van de niet-Goudse merken. Volledigheid is nog ver weg. In de toekomst zullen zeker nog lijsten beschikbaar komen met een groter aantal namen van pijpmakers en met dateringen. Omdat het nogal eens voorkomt dat de pijpmakers hun naam opsplitten en de voorlaatste letter van de initialen combinatie de beginletter van de achternaam aangeeft, heb ik de lijst op de eerste letter van de naam gerangschikt.

- * AB Op de hiel aan weerszijden, links kop een Tudorroos.
- ABL Rechts op de ketel, links de gekroonde haan.
- AHL R. boven gekroonde N.
- AHM L. boven gekroonde 18; Gorinchem: Arnoldus Haverman.
- AHM L. boven gekroonde 18; zie IVA.
- AHM L. boven gekroonde vis; Gorinchem: Arnoldus Haverman.
- AK L. boven zes-bladige roos.
- AKL L. boven gekroonde vis met golfjes.
- AM R. gekroond; L: de Fortuin op de spoor.
- ANM L. boven gekroonde N.
- AR L. aan weerszijden van een gekroond springend paard met boven de kroon de letters IH; Gorinchem: Adam Revet?
- ARM L. boven de gekroonde vis.
- AS L. boven de gekroonde sierkan.
- AS Boven een knorrenversiering.
- AVA Afkorting van de Gorinchemse pijpmaker Adrianus van Aten.
- AVAH L. boven een arend.
- AVB R. vergezeld met drie vissen en een kroon, L: zittende visser.
- AVC L. boven een gekroonde vis met drie golfjes.
- AVD Afkorting van de Gorinchemse pijpmaker Arie van Dalem.
- AVDA L. boven een gekroonde vis met drie golfjes; Gorinchem: Abraham van den Akker.
- AVDA Boven een knorren versiering; zie hierboven.

- AVDA L. boven een gekroonde vis met drie golfjes, het geheel tussen bloesemtakken; Gorinchem, Abraham van den Akker.
- AVE Afkorting van de Gorinchemse pijpmaker Anthony van Erp.
- AVH Rechts op de ketel, L: gekroonde bril.
- AVI Boven een knorrenversiering.
- AVT L. boven het Utrechtse wapen; Utrecht ?
- AVT L. gekroond, R: zwaan; Utrecht ?
- AVW L. onder een gekroonde vis met drie golfjes met erboven het opschrift GOUDA.
- * B Opschrift BAKKER boven een vis met drie golfjes.
- BC Meermin.
- HB Op de hiel aan weerszijden.
- BIV R. onder een pot met bloemen, L: kind op een bok.
- BK R. de B en L. de K, beiden in het hart van een Tudorroos.
- BK Op de hiel aan weerszijden, op de ketel aan beide kanten een Tudorroos.
- BO R. de B en L. de O, aan weerszijden een staande roker.
- BVD L. gekroond boven het wapen van Utrecht.
- BVS L. gekroond als monogram , Utrecht ?
- * CB Op de hiel aan weerszijden, op de ketel de Tudorroos.
- CCIS L. gekroond.
- CGN L. met het wapen van Arkel.
- CHL L. boven gekroonde vis met drie golfjes.
- CHN L. boven gekroonde vis met drie golfjes, R: Zeeuwse wapen op een geruwde ondergrond.
- CHN L. boven een gekroonde N.
- CHN L. boven een gekroonde ooievaar.
- CVD Afkorting van de Schoonhovense pijpmaker Cornelis van Drost.
- CVDR L. boven gekroonde vis met drie golfjes; Schoonhoven ?
- CVS Utrecht, familie Versluijs ?
- * DB L. boven gekroonde haan, R. idem.
- DB L. met kroon.
- DBN L. boven gekroonde vis met drie golfjes; Gorinchem, Dirk Bernet.
- DBN L. boven gekroonde N; Gorinchem, Dirk Bernet.
- DBN L. met grote kroon; Gorinchem, Dirk Bernet.
- DBUN L. tussen palmtakken, de letters in blokform geplaatst.
- DH L. en R. vergezeld aan weerszijden van een springende haas.
- DH L. vergezeld van een Tudorroos, erboven of eronder.
- DH Op de hiel aan weerszijden, op de ketel een Tudorroos.
- DH Op de hiel aan weerszijden.
- DHVB Op de spoor L. DH en R. VB.
- DOL L. op de spoor.
- DOT L. op de spoor.
- DS Op de hiel aan weerszijden.
- DV Afkorting van de Schoonhovense pijpmaker Dirk Valke.
- DVD L. boven gekroonde N; Schoonhoven, Dirk van Duuren.
- DVE L. op de hiel met een zespuntige ster, R. een maantje; mogelijk Alphen aan de Rijn.
- DVS L. gekroond, R. een vogel; Utrecht, Dirk Versluijs ?
- DVS L. initialen, R. de zwaan; Utrecht, Dirk Versluijs.
- * EV R. boven drie eendjes.
- EN L. onder drie eendjes, R. drie kronen.
- * FA Op de hiel aan weerszijden.
- FA Op de hiel aan weerszijden, op de ketel de Tudorroos.
- FHN L. boven de hengselmand.
- FHN L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
- FHR L. aan weerszijden van een boompje waarin een vogel die

de initialen F en HR scheidt, R. is een man met spade te zien. Utrecht ?

- * GGH L. boven het wapen van Arkel.
- GHL L. boven een Tudorroos waarvan de bladeren en het hart van de roos uit kleine roosjes zijn samengesteld.
- GHL L. boven een gekroonde N.
- GHL L. boven een ongekroonde vis en drie golfjes.
- GHN L. boven een gekroonde vis met drie golfjes.
- GHN L. boven een gekroonde N.
- GS Afkorting van de Gorinchemse pijpmakers Gilliam Schippers en Gijsbert Stam.
- GS Boven een knorrenversiering.
- GS L. boven een hengselmand door stippen omgeven.
- GS L. boven een hengselmand door stippen omgeven met onder de mand drie lelies, die over de initialen WG gegraveerd zijn.
- GS Op de hiel aan weerszijden, op de ketel een Tudorroos.
- GS L. boven een gekroonde vis met drie golfjes.
- GVB Afkorting van de Gorinchemse pijpmaker Gerrit vanderBos.

- GVD L. boven het Utrechtse wapen; Schoonhoven: Gerrit van Duuren den Ouden.
- GVD L. boven de gekroonde N; Schoonhoven: Gerrit van Duuren.
- GVDK L. boven de gekroonde N.
- GVDR L. boven de gekroonde N.
- GVDR L. boven de hengselmand met kroon.
- GVH L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
- GWD L. boven de gekroonde vis met drie golfjes; Utrecht.
- GWD L. onder een gekroonde tak waarop een vogel, R: gekroond GERRIT VAN WESDIJK en GWD; Utrecht, Gerrit van Westdijk.
- * HA(B) Afkorting van Hendrik Albrecht te Gorinchem.
- HAH L. gekroonde hengselmand.
- HAL L. gekroonde HAL, de tweede initiaal onder de anderen geplaatst.
- HB R. boven drie eendjes, L: visser met harpoen; Gorinchem ?
- HB L. boven het wapen van de VOC met de A boven het monogram; Gorinchem ?
- HB(D) Afkorting van Hendrik Budding te Gorinchem.
- HDG L. gekroond met eronder twee takjes, R. de leeuw met het zwaard.
- HDH L. boven de gekroonde ooievaar; Schoonhoven: H. de Hoog.
- HDH L. boven de gekroonde N; Schoonhoven: Huijbert de Hoog.
- HDH L. boven de gekroonde vis met drie golfjes; Schoonhoven: Huijbert de Hoog.
- HDH L. boven de gekroonde sierkan; Schoonhoven: idem.
- HDH L. boven de gekroonde 81; Schoonhoven: Huijbert de Hoog.
- HDHO L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
- HGB Gekroond boven een knorrenversiering.

- HGB L. tussen twee bladertakken.
HGD L. van kroon voorzien en rechts de Nederlandse leeuw in de tuin.
HHN L. boven de gekroonde vis met drie golfjes, de N is in spiegelschrift geplaatst.
HL L. onder de stippel Tudorroos.
HL(M) Afkorting van de Schoonhovense pijpmaker Hannes (of Johannes) Lammoreé.
HLP L. boven de gekroonde vis waaronder drie golfjes.
HLR L. boven de gekroonde 78.
HLR L. boven de vis met de drie golfjes.
HLR L. boven de gekroonde N.
HO(H) Afkorting van de pijpmaker Hendrik Ophuijzen te Gouda.
HS L. boven de gekroonde sierkan; Alphen aan de Rijn ?
HVO(H) Afkorting van de Gorinchemse pijpmaker Huijbert van Oudheusden.
HV Op de hiel aan weerszijden, op de ketel de Tudorroos.
HVA Afkorting van de Gorinchemse pijpmaker Huijbert van Agt.
HVD L. boven de gekroonde N.
HVDO L. boven de gekroonde vis met drie golfjes; Schoonhoven: Hendrik van den Oever.
HVDO L. gekroonde IG; zie boven.
HVDO L. gekroonde N; zie boven.
HVDO L. boven de gekroonde vis met drie golfjes, aan weerszijden van de kroon zijn de initialen IW te lezen. Deze pijp is gemaakt door Jan Wouters, pijpmaker te Gorinchem, die zijn initialen in combinatie met het merk van de Schoonhoofse pijpmaker Hendrik van den Oever gebruikte.
HVDO L. boven de gekroonde vis met drie golfjes. Boven de initialen is een V te lezen, naast de kroon de letters IE, die tesamen de combinatie IVE vormen, het merk van de in Gorinchem werkende pijpmaker Jan van Erp, die als zijn stadgenoot Jan Wouters het merk van de Schoonhoofse fabrikant Hendrik van den Oever nazette.
HVDO L. boven een vis met drie golfjes met een V boven de lettercombinatie en de initialen IH aan weerszijden van de kroon. Pijpmaker IVH nog onbekend.
HVH L. boven de ster uit Alphen; Alphen aan de Rijn.
HVS L. boven de gekroonde ooievaar; Utrecht, Hendrik Versluijs.
HVS L. de initialen, R. een vogel op een tak; Utrecht, Hendrik Versluijs.
HVS L. de initialen, R. een koorddanser; Utrecht, Hendrik Versluijs.
HVS L. boven de gekroonde vis met drie golfjes; Utrecht, Hendrik Versluijs. Ook zonder golfjes bekend.
HWV L. op zijkant van de hiel en op de zij van de ketel.
* IAK L. boven gekroonde K.
IAM L. boven gekroonde N.
IANM L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
IDB R. onder de drie gekroonde vissen, R. de zittende visser.
IDH L. boven de gekroonde vis met drie golfjes; Gorinchem, Jan de Hoog.
IDH L. boven de gekroonde N; Gorinchem, Jan de Hoog.
IDK L. I.D.K.RAAL boven de ster uit Alphen; Alphen aan de Rijn.
IDL L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
IG L. gekroond, R. gekroonde N.
IGB Afkorting van Jan Glansbeek, pijpmaker te Utrecht.
IGN L. boven de gekroonde N.
IH R. kleine letters, L. gekroonde AD.
IH L. boven het gekroonde springende paard met aan weerszijden

- van de kroon de initialen AR.
- IH L. boven de gekroonde IG.
- IH L. boven de gekroonde N.
- IH L. boven de gekroonde sierkan.
- IH L. boven de gekroonde vis zonder golfjes.
- IHD L. boven de gekroonde ooievaar; Schoonhoven: Joris Hogendijk.
- IHD L. boven de gekroonde vis met drie golfjes; Schoonhoven: Joris Hogendijk.
- IHD L. boven de gekroonde N; Schoonhoven, Joris Hogendijk.
- IHD L. boven de gekroonde vis met drie golfjes waaronder de initialen IH; mogelijk Joris Hogendijk uit Schoonhoven.
- IHN L. boven gekroonde vis met drie golfjes. Ook met de N in spiegelschrift.
- IHN L. boven de gekroonde N.
- IHVS L. boven de gekroonde N.
- IHVB L. onder de drie eendjes met onder de twee eendjes het monogram HB, R. de visser met harpoen.
- IK L. en R. op de zijkanten van de ketel in het hart van een Tudorroos een enkele letter.
- IKM L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
- IL(M) Afkorting van de Schoonhovense pijpmaker Hannes (of Johannes) Lammoré, zie ook HLM. Mogelijk merkte hij met HLR, Hannes Lammoré.
- ILR L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
- IM L. boven het wapen van Utrecht.
- IMW L. gekroond, R. de gekroonde N.
- IN L. boven het gekroonde springende paard met aan weerszijden van de kroon de initialen AR.
- IOH L: gekroond; Gorinchem, Jan Ophuijzen.
- IOH Boven een knorrenversiering; als boven.
- IOH L. en R. binnen een omlijsting van takken; als boven.
- IOH L. boven de gekroonde ooievaar met aan weerszijden palm-takken; maker als boven.
- IOH L. onder een hengselmand met stippels omgeven; maker als boven.
- IOH Boven de leeuw in de Hollandse tuin omgeven door blader-takken links en rechts de molen eveneens door bladertakken omgeven; maker als boven.
- IOH L. boven de gekroonde vis met drie golfjes; als boven.
- IOHD L. boven een gekroonde vis met drie golfjes.
- IOH L. met achter de initialen een dubbele punt en de letters LR, boven de gekroonde vis met drie golfjes.
- IP L. gekroond met rechts de zwaan; Utrecht.
- IP L. het wapen van Utrecht met ernaast de initialen; Utrecht ?
- IS L. aan weerszijden naast de man in het schilderhuis.
- IS Afkorting van de pijpmaker Jan Schippers uit Gorinchem.
- IS(T) Afkorting van de pijpmaker Jan Seton uit Schoonhoven.
- IV L. met tussen de letters twee sterretjes, boven de gekroonde vis met drie golfjes.
- IV L. boven de gekroonde vis met drie golfjes; Gorinchem ?
- IV L. aan weerszijden van de gekroonde N; Gorinchem: Jan Valke.
- IVA L. op de zijkant van de spoor, op de ketel aan weerszijden de Tudorroos.
- IVA L. op de spoor met een maantje of een sterretje.
- IVA L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
- IVA L. boven de stippel roos van Tudor, R. de hengselmand omgeven door een cirkel van stippen.
- IVA Boven een knorrenversiering met perken. Varianten van dit merk missen de perkenversiering.

- IVA L. samen met een meermin in bladerkrans, R. de Fortuna eveneens in bladerkrans.
 IVA L. boven de gekroonde IG.
 IVA R. zonder kroon, L. op de pijpekop het gekroonde 18 merk, met erboven drie lelies die over de initialen AHM (van de pijpmaker Arnoldus Haverman) aangebracht zijn.
 IVA L. boven het merk de gekroonde vis met golfjes en de letters HVDO, het merk van de pijpmaker Hendrik van den Oever uit Schoonhoven.
 IVAH L. het wapen van Zeeland en rechts het wapen van Groningen, de initialen staan boven de wapens, de eerste twee links, de andere twee rechts.
 IVAH Boven een knorrenversiering.
 IVAH L. boven de gekroonde N.
 IVAH L. boven de gekroonde 18.
 IVAH L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.

- IVDS R. boven een visser, links een zittende roker met erboven het Goudse wapen; Utrecht: Jan van der Sluis.
 IVE Boven een knorrenversiering met perken; Gorinchem, Jan van Erp.
 IVE L. boven de gekroonde N; Gorinchem, Jan van Erp.
 IVE Zie HVDO.
 IVE L. boven de gekroonde vis met drie golfjes; Gorinchem, Jan van Erp.
 IVG L. boven de gekroonde N; Schoonhoven: Jan van Genderen.
 IVG L. boven de gekroonde vis met drie golfjes; maker als boven.
 IVH L. boven de gekroonde H.
 IVK L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
 IVK L. boven de gekroonde N.
 IVM L. boven het gekroonde wapen van Amsterdam zonder omlijsting.
 IVM L. Boven de gekroonde twee spaden; Amsterdam ?
 IVO L. boven de gekroonde N.
 IVO(H)Afkorting van Jan van Oudheusden, pijpmaker te Gorinchem.
 IVS L. boven de gekroonde vis met drie golfjes; Utrecht: Jan Versluijs.
 IVS L. gekroond, op de hiel links een W en rechts een E; Utrecht: Jan Versluijs.
 IVW L. boven een vis met drie golfjes; Gorinchem: Jan van Wouw.
 IVW L. boven de gekroonde N.
 IVW L. boven de gekroonde pauw, het geheel tussen bladertakken; Gorinchem: Jan van Wouw.
 IW L. gekroond en gehouden door twee leeuwen; Gorinchem, Jan Wouters.
 IW Zie HVDO.
 IW L. gekroonde IC met aan weerszijden de initialen IW; Gorinchem: Jan Wouters.

- * K Boven een knorrenversiering; Kampen ?
- KDH Boven een knorrenversiering.
- KDH L. boven een gekroonde vis zonder golfjes.
- KDH L. boven een gekroonde N.
- KM L. bij het wapen van Utrecht.
- KRM L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
- KRM L. boven de gekroonde N.
- KS Afkorting van de Gorinchemse pijpmaker Klaas Spijker.
- KVD L. op de spoor.
- KVE L. boven de vis met de drie golfjes; Gorinchem, Kobus (Jacobus) van Erp.
- KVG L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
- KVH L. boven de ster van Alphen; Alphen aan de Rijn ?
- KVM L. boven de hengselmand.
- KVV Afkorting van de pijpmaker Jacobus van Wouw uit Gorinchem.

- KW R. de molen met erboven de initialen, het geheel tussen bladertakken, L. de gekroonde Nederlandse leeuw in de tuin, eveneens tussen bladertakken; Gorinchem: Kristiaan Wouter.
- KW L. gekroond op de spoor, rechts een hart.
- KW L. boven de gekroonde N.
- * LDIS L. de gekroonde vis met drie golfjes.
- LDS L. boven de gekroonde N.
- LDS L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
- LHN L. boven de gekroonde N.
- LHN L. boven de gekroonde ooievaar.
- LHN L. boven de gekroonde IG.
- LNH Boven een knorrenversiering met perken; Gorinchem.
- LNH L. boven een gekroonde N; Gorinchem: Leendert Nieuwenhuizen.
- LNH L. boven de gekroonde vis met drie golfjes; Gorinchem, Leendert Nieuwenhuizen.
- LNH L. boven de hengselmand met stippen omgeven; Gorinchem, Leendert Nieuwenhuizen.
- LR Zie IOH:LR.
- LS L. onder de hengselmand met stippen omgeven.
- LV L. boven de gekroonde 18; Gouda, pijpenstort.
- LV L. boven de gekroonde vis met drie golfjes; Gouda.
- LVA L. (maar ook dubbelzijdig) boven de gekroonde vis met drie golfjes; Leendert van Aten te Gorinchem.
- LVA L. boven de gekroonde hengselmand met stippen omgeven en rechts de stippelroos van Tudor; Gorinchem: Leendert van Aten.
- LVB Afkorting van de pijpmaker Leendert van Bommel uit Gorinchem.
- LVS L. boven de gekroonde N.
- * M L. voorzien van een kievit in cirkel omlijsting van stippen, Leiden ?

- MAO L. boven de gekroonde M.
 MHG L. boven de gekroonde N.
 MVB Afkorting van de pijpmaker Matthijs van Bommel uit Gorinchem.
 MVG L. boven het wapen van de stad Utrecht; Schoonhoven, Machiel van Genderen.
 MVG L. boven de gekroonde N; Schoonhoven, M. van Genderen.
 MVG L. boven de gekroonde vis met drie golfjes; maker als boven.
 MVG L. boven de hengselmand; maker als boven.
 MVO L. boven de gekroonde N.
 MVO L. boven de gekroonde M.
 MVO L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
 MVOH L. boven de gekroonde vis met drie golfjes; Schoonhoven, Machiel (Madiel) van Oosterhout.
- * N L. N.BAKKER boven een vis met drie golfjes.
 NB L. gekroond met ertussen NICOLAES BAKKER.
 NB L. zonder kroon met erboven NICOLAES BAKKER.
 NB L. boven de gekroonde IG.
 NGB L. boven de gekroonde N.
 NK L. onder een ooievaar met bladeren omlijst met R. SCHOONHOVEN gekroond.
 NKW L. boven een vis met drie golfjes.
 NKW L. boven een gekroonde N.
 NNB L. boven een gekroonde vis met drie golfjes.
 NVK L. boven een gekroonde vis.
- * OHN L. boven een gekroonde vis met drie golfjes.
 OV L. aan weerszijden van een ooievaar met een paling in de bek; Gouda.

- * PDG L. boven de gekroonde 18; Utrecht: Pieter de Graaf.
 PDL L. boven de gekroonde N; Schoonhoven, Pieter de Leeuw.
 PDL L. boven het wapen van de stad Utrecht; Schoonhoven, Pieter de Leeuw.
 PVDS Afkorting van Pieter van der Sluijs uit Utrecht.
 PIM L. boven de gekroonde vis.
 PKR Links met rechts de zittende roker.
 PM L. boven de gekroonde N.
 PST L. boven de gekroonde N; Schoonhoven, Pieter Seton.
 PST L. boven de gekroonde vis met drie golfjes; Schoonhoven: Pieter Seton.
 PV R. 3-WIL-DE-PV en links drie staande wildemannen.
 PVD L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
 PVH Afkorting van de pijpmaker Pieter van Heijn uit Schoonhoven.
 PVN L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
 PVR R. de drie eendjes met initialen, links de visser met harpoen.

- PVR R. onder de molen, links de korendrager.
PVR L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
PVS R. met kroon, links de zwaan; Utrecht.
PVS L. gekroond; Utrecht.
PVV L. boven een gekroond PN monogram.
- * RDH Links en rechts de gekroonde troffel.
RDH L. boven de gekroonde N.
RDM L. boven de gekroonde R.
RH L. tussen een omlijsting van een kroon met engeltjes en een lelie met erboven de Fortuin, rechts een schip.
RVA L. boven de gekroonde N.
- * SDH L. boven de vis met de drie golfjes; Gorinchem: Stoffel de Hoog.
SGH L. de gekroonde vis met drie golfjes.
SK L. en R. in het hart van een stippelroos met kelkbladen, links de S en rechts de K.
SVO L. boven de twee liggende pijpen, rechts de gekroonde vis met takken; Gouda.
- * TD L. en R. op de spoor van de pijpекop.
TDV R. onder het wapen van Delft, door bladertakken omgeven, links de koning van Delft met initialen VS.
TK Op de linker en rechter spoor van de pijpекop.
TL Links en rechts op de spoor van de pijpекop.
TVS L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.

- * VD Links en rechts op de spoor van de pijpекop, op de beide zijden van de ketel een Tudorroos met kelkbladen.
VO L. onder de gekroonde ooievaar.
VR R. bij rokende man op stoel, links een staande persoon met tulpen of tabaksbladeren; Gouda.
VR Op vele achttiende eeuwse pijpекoppen voorkomende initialen combinatie: de vedelaar en de soldaat, het zwijn en de visser met harpoen, de leeuw en de koning, enz.
- * WD Links en rechts op de spoor, op de beide zijden van de ketel een Tudorroos met kelkbladen.
WG L. en R. op de spoor, op de ketel de Tudorroos met bladen.
WGB Gekroond boven een knorrenversiering; Gorinchem: Wouter Groenberg.
WGB L. boven de hengselmand; maker als boven.
WGB L. boven de gekroonde vis met drie golven; maker als boven.
WGB L. boven de gekroonde N; maker als boven.
WH L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
WIPH R. op gekroonde ton door bladertakken omgeven, links een zittende roker met een tabakscarot.
WM(F) Afkorting van de Gorinchemse pijpemaker Willem Montfoort.
WP Aan de voorzijde, rechts een staande ooievaar en links een vedelende man; Gouda.

- WR Op de spoor links en rechts, links op de ketel WVR.
WR Links en rechts op de spoor.
WSB L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
WV Links en rechts op de spoor.
WVD L. zonder bijversiering, rechts de visser met harpoen;
Gorinchem, Willem van Dijk.
WVD L. boven een engeltje met palmtakken; Gorinchem, Willem
van Dijk.
WVDH L. boven de gekroonde vis met drie golfjes.
WVR Zie WR.

Voor dit artikel werden pijpen uit de volgende kollekties geraadpleegd: G.A. Brongers, A. van Esveld, F. Friederich, F. Kompier, H. van der Meulen, F. Tijmstra en ondergetekende.

Voor aanvullingen op deze lijst houd ik mij gaarne aanbevelen (postbus 96024, Amsterdam). Bij voldoende uitbreiding zal ik in een supplement lijst de nieuwe vindingen publiceren, in een van de volgende nummers van P.K.N. Misschien kunnen we dan in de nabije toekomst meer zeggen over de regionale achttiende eeuwse pijpmakers en hun produkten.

Tot slot de drie artikelen over dit soort pijpen:

Don Duco: Achttiende eeuwse pijpen uit Schoonhoven, Nieuwsbulletin Pijpenkamer Icon, Jrg. III, nr. 1, 1977.

Don Duco: Achttiende eeuwse pijpen uit Gorinchem, Pijpelijntjes, Jrg. IV, nr. 4, 1978.

Piet Smiesing: Utrechtse pijpenmakers, P.K.N., Jrg. I, nr. 1. 1978.

EEN BEZOEK AAN HET DOUWE EGBERTSMUSEUM.

Doordat het museum alleen op werkdagen geopend is, waren veel leden niet aanwezig en bestond ons groepje uit 9 personen. De anderen zullen het met dit summiere verslag moeten doen.

Als gastheer en rondleider trad de conservator de Heer Stoffer op. Na een kopje koffie, werd ons gezelschap in de knusse filmzaal onthaald op een filmimpressie van het bedrijf. Een hoogtepunt in de film vormde uiteraard de tabaksverwerkende fabriek in Joure waar zelfs "beroepsmokers" de tabak keuren.

Naast de fraaie collecties voorwerpen op het gebied van koffie en thee wordt het grootste gedeelte van het museum ingenomen door de pijpenkamer, waarvan het antieke interieur van de tabakswinkel "De witte Os" het middelpunt vormt. Hier prijken op planken tal van kapitale potten voor tabak en snuif.

Buiten de vitrines, die het tabaksgebruik in al zijn facetten belichten, vinden we twee rokersstoeltjes, waarvan één behoorde aan de componist en dirigent Mengelberg.

Pijpen, vaak in bizarre vormen, gemaakt uit de meest uiteenlopende materialen onderstrepen ook nu weer dat iedere verzameling, ook al is deze nog zo klein, unieke stukken kan bevatten.

Met een gezellig praatje en een ruim geschonken borrel werd deze zeer gelaagde middag, waarvoor we op deze plaats nogmaals onze dank uitdrukken, besloten.

P.K.Smiesing.